లేచిపోయిన మనిషి

తురగా జానకీరాణి

"అమ్మా. ఉత్తరాలు ఎవరికే వ్రాయమంటావా?" అన్నాడు రమణమూర్తి. ప్రొద్దున్నుంచీ సుజాత జుట్టు విరబోసుకుని నేలమీద కూర్చునుంది ఒక్కమాట మాట్లాడదు. మెడ మీది ఎముకలు బయటపడ్డాయి. కళ్ళక్రింద నల్ల మచ్చలు ఎండిపోయిన ముఖం అంత చక్కని మనిషి కూడా వికారంగా కనబడుతోంది. మెల్లిగా కళ్ళుతిప్పి పెద్ద కొడుకు వంక చూసింది.

"ఎవరికేనా ఉత్తరాలు వ్రాసి వ్రాయమన్నాడు బ్రహ్మడు. విశ్వకర్మ ప్రారంభిస్తామని ఎవరికి వ్రాయమంటావు?" అన్నాడు రమణ.

లోపలనుంచి పొగలుగా సెగలుగా పైకి తన్నుకువచ్చి ఛప్పున పగిలింది ఆమె గుండె. ఆపలేని ఏడుపు. ఏదో జంతువు దీనంగా ప్రాణం పోతోంటే వేసే దీనాలాపన. దిక్కులేనివాళ్ళు చేసే ఆర్తనాదం అలా తల్లి ఏడవగానే రమణకి పట్టరాని దుఃఖం వచ్చింది. "అమ్మా." అంటూ దగ్గరకువెళ్ళి చేతులు పట్టుకుని కళ్ళు తుడిచి. వీపు నిమరసాగాడు. "మనకి ఎవరూ లేరు నాయనా! ఉన్నవాళ్ళు రారు" అన్నది ఆమె అలాగే ఏడుస్తూ కొంతసేపటికి.

రమణ, కామేశ్వర్రావు -రాము లక్ష్మి ఇల్లాగ చేయెత్తు పురుషులైనారు ఇద్దరూ చదువుకున్నారు. ఒకడు డాక్టరు ఒకడు యింజనీరు ఉద్యోగాలు వచ్చాయి. మంచి మార్కులతో స్కాలర్‌షిప్పుల మీద చదువుకుంటూ పైకి వచ్చారు. అంత కష్టపడి చదివించి కంటికి రెప్పలాగు చూసుకున్న తండ్రికి వారి అభ్యుదయం చూచేఅదృష్టం లేకపోయింది.

తొలినాడు చూపు కలిసింది మొదలు, చివరిక్షణం వరకు సున్నితంగా పువ్వులా చూసుకున్న భార్య సుజాతని ఆ ఇద్దరు బిడ్డలకీ వప్పగించి కన్ను మూశాడు. చెట్టుమీద వెచ్చగా గూట్లో వున్నాయి పక్షులు. యజమాని ఎగిరిపోవడంతో చెల్లాచెదరుగా ఆక్రందనలు చేస్తూ మిగిలాయి సుజాతకి ఎవరున్నారు. వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే మాత్రం ఎవరున్నారు?

* * *

అలక పాన్పుమీద అల్లుడు కూర్చున్నాడు. అట్టే బెట్టులేకుండా అతనికి కావలసిందేమిటో చెప్పాడు. వినగానే నమ్మలేదు కొందరు. అడిగింది యిస్తారో మానుతారో చూద్దామని పెళ్ళికొడుకు అన్న వదిన వేచివున్నారు. ముచ్చటగా మూడుపదుల వయస్సువాడు పెళ్ళికొడుకు, అమ్మాయి పదేళ్ళ బాలిక. పేరు సుజాత "రెండోపెళ్ళి వాడైతేనేం, అందగాడు, పిల్లలు లేరు. బోలెడు ఆస్థి" అనుకుని యివ్వడానికి సిద్ధపడ్డాడు తండ్రి. పెళ్ళి ఘనంగా జరిగింది. మగపెళ్ళివారిముచ్చట్లు కోరికలు తీర్చబడ్డాయి. ఇప్పుడింక అలక పాన్పు వ్యవహారం ఇలా పరిణమించింది.

అత్తవారింటికి రావాలంటే ఒక వాగు దాటాలి. అది అందరిలా కాక. ఘనంగా దాటిరావాలని అతగాడు ఒక ఏనుగు కావాలని కోరాడు. ఏనుగే బ్రతికున్న మేరువు లాంటి జంతువే! పెళ్ళికుమారుడు నాలుగు ఏనుగులని పోషించగల సమర్థుడు. జాగీర్దారు. సరే ఏనుగుని తెచ్చి యిస్తామన్నారు అత్తవారు.

ఏనుగు వచ్చిన తరువాత రెండుసార్లు వచ్చాడేమో అత్తవారింటికి అల్లుడు; ఆ తరువాత అతను రానేలేదు. పెళ్ళికూతురు సుజాతమాత్రం, పదమూడో ఏట అత్తవారింటికి వెళ్ళిపోయింది. ఆమెను పుట్టింటికి పంపలేదు. అతను అత్తవారింటికి వెళ్ళలేదు. అతనిపేరు నారాయణరావు.

సుజాత ఎర్రని పిల్ల. మాణిక్యం అంటా రందరూ. కాస్త చప్పుడికి బెదరి చూసే కళ్ళు నుదుటిమీద చిందరగా పడిపోయే నొక్కుల జుట్టు కొనదేలిన ముక్కు తమలపాకు తీగెలాంటి సుజాతని చూస్తే నారాయణరావుకి పట్టలేని సంతోషం కలిగింది. వాలిపోయేకళ్ళల్లో వణికిపోయే ఎర్రని పెదిమలో కోమలత్వంకనబడి అతను ముగ్ధుడైపోయాడు మొదటిభార్య అనారోగ్యంతో రెండేళ్ళు తీసుకుని పోయిందావిడ ఇరవై ఎనిమిదేళ్ళ వయస్సులో భార్యని పోగొట్టుకున్నాడు. రెండేళ్ళు తిరగకుండానే లేత మొగ్గలాంటి సుజాత దొరికింది. ఆమెను పుట్టింటికి పంపా లనిపించలేదు తను అత్తవారింటికి వెళ్ళే అవసరమూ లేదు. అందుకే రెండేళ్ళు పోయాక ఏనుగుని వేణుగోపాలస్వామి దేవాలయానికి దానం చేసేశాడు.

నారాయణరావు అంత దర్జా మనిషి. కీర్తిగా బతకాలని ఎవరికీలేని దర్జా తనకి వుండాలని కోరినవాడు కాబట్టే మత్తేభాన్ని కోరి దాన్నిపొంది కృష్ణార్పణం చేశాడు.

సుజాతకి యింట్లో పని ఎక్కువ ఉండేదికాదు. తోడికోడలు ఏదైనా చేసుకుంటూంటే కూడా తిరిగేది నీళ్ళు చేదుకోవాలంటే అరచేతులు కందిపోయేవి. పాలేళ్ళు తోడిపోసేవారు. అటు పెద్ద కోడలు చూడకుండా చేస్తే ఆ నీళ్ళు యింట్లోకి పట్టికిరావు. తోడికోడలు కమల సుజాతకి పూల జడలు వేసేది. సన్నని వంటికి తెల్లచీరలు కట్టేది. ఎంత అలంకారం చేసినా, అందంగా ఆకులతో మెరసిపోయే మొక్కకి రంగుకాగితాలు కట్టినట్లుండేది కాని అతికేవి కాదు. అలంకారం అవసరంలేని రూపం సుజాతది.

మరిది ఒకటి రెండు రోజులు ఇంటికి రాకపోతే కమలకి అర్థమయ్యేది అతను ఎటు పోయాడో. సుజాత చిన్నపిల్ల. ఆమెకు ఏం చెబుతుంది? సుజాతకి అతను రాకపోతే మరీనయం. హాయిగా ప్రొద్దు గ్రుంకేసరికే నిద్రపోయేది.

నారాయణరావుకి పెళ్ళయ్యాక పెద్ద రికం వచ్చింది. అందువల్ల తను పగలు చూసిన పడతి రాత్రి అయేసరికి మేనాలో యింటికివచ్చి వాలేట్లు చూసేవాడు. చుట్టు ప్రక్కల గ్రామాల్లోని పరవనిత లందరితో పరిచయం అతనికి. అంతటి రసికుడు.

మూడు నాలుగేళ్ళు గడిచేటప్పటికి పూర్తిగా అర్థంకావడం మొదలెట్టాయి. యీ సంగతులన్నీ సుజాతకికూడా అప్పటికే అలసిపోయింది శరీరం పదహారేళ్లే. ఆమెకి కానీ పాతికేళ్ళ అనుభవం వచ్చింది. కష్టాలు తెలిశాయి, నారాయణరావు లాలనకీ, పాలనకీ అర్థాలు. కసుర్లకి విసుర్లకీ భాషాభావాలు తెలుస్తున్నాయి ఆమెకి. చిన్నప్పట్నుంచీ చక్కని చుక్క అని అందరిలో పేరు. సహజంగా అందంగా విచ్చేపూవులు. వళ్లు బంగారు రంగులో మెరసిపోయే చేపలు తన అందం చూసి గర్వపడిపోవు. అలాగే సుజాతకూడా. భర్త అడ్డదారులు త్రొక్కి ఎందరో ఆడవాళ్ళతో కాలం గడుపుతున్నాడన్న తరువాత తన ముఖం, తన అందానికి అసలు విలువలేకుండా పోయింది.

—విపరీతమైన లాలిత్యంతో బ్రతికిన వాళ్ళకి ఏమి జరుగుతుందో అదే జరిగింది నారాయణరావుకి. నలభై ఏళ్ళ వయస్సుకే ముసలివాడైనాడు. శరీరానికి రకరకాల బాధలు పట్టుకున్నాయి. ఒంటిని పుండ్లు కనిపించసాగాయి. సుమారు పాతిక సంవత్సరాలు సుఖ మనుకుని అనుభవించిన వాటి పర్యవసానంగా ఆ వ్యాధులే పట్టుకున్నాయి. అదుపుచేసేవాళ్లు లేక తిరిగినందున అనుభవించ సాగాడు. సుజాత ఉపచారం చేస్తోంది. తనని అతడు కొట్టాడు. హింస పెట్టాడు. ఐనా ఆమె చాకిరీ చేస్తోంది. తను పుట్టిన యిల్లు, మెట్టిన యిల్లుకూడా చెప్పిననీతి అదే. ఆడవాళ్ళంటే దరాప్తివంటివారు, ఇంట్లో గోవు. చేలో ఎద్దు ఎటువంటి సంపదో అటువంటి వారే స్త్రీలు. వాళ్ళకి వేరే ఆలోచనలు, బాధలు కూడానా' అతనివల్ల తనకి సుఖం లేకపోతేనేమి, త్రాగి తందనాలాడి, పరగణాలోని పశుపక్ష్యాదులతో అందరితో సంబంధాలు పెట్టుకుంటే నేమి? రోగాలు వస్తే నేమి? తాను ఆ యింటి కోడలుగా పశువుగా ఉండవలసిందే. చిన్న దొరగారి భార్యగా చలామణీ కావలసిందే.

అలాగే అనుకొని బ్రతుకుతోంది సుజాత. 19 వ సంవత్సరం యింకా నిండలేదు. శరీరమే యింకా రూపు దిద్దుకోలేదు, కాని జీవితానికి చరమాంశం ప్రారంభమైంది. బిడ్డా, పాప కలిగే యోగ్యతకూడా ఉందో లేదో?

మురళీధరరావు అనే యువకుడు యింట్లో పిల్లలకి పాఠాలు చెప్పడానికి వచ్చాడు. అతను బి.ఏ. చదువుకున్నాడు. నారాయణరావుకి ఒక అక్కగారుంది. ఆమెకొడుకు శ్రీపతిరావుకి యీ మురళీధర్ క్లాసుమేటు. మురళికి ఒకసారి పరీక్ష పోయింది. మళ్లీ పరీక్షవరకు పట్నంలో వుండి చదివేశక్తి లేదు. అందుకని స్వగ్రామం వచ్చాడు. ఇంట్లో జరుగుబాటు తక్కువ, అందుకని పిల్లలకి ట్యూషన్ చెప్పడానికి కుదిరాడు. పెద్ద దొరగారి పిల్లలు ఇద్దరు, వారి అక్కగారి పిల్లవాడు ఒకడు-అంటే శ్రీపతిరావు తమ్ముడు, ఒకటి, నాలుగు, ఆరో క్లాసులు చదువుకున్నారు వాళ్ళు

మురళీధర్‌కి ఇరవై సంవత్సరాలుంటాయి. చిన్నదొరగారి భార్య చక్కనిదని విన్నాడు కానీ, యిలా గులాబీమొగ్గ లాగు వుంటుందనుకోలేదు. తల వంచుకునో, ముంగిట్లో బాదంచెట్టుని చూస్తూనో పాఠాలు చెప్పేడు కాస్తా. మట్టెల చప్పుడైతే తలెత్తి చూచేవాడు. పిల్లల్ని అన్నా పైకి కేకవేయడానికి వచ్చేది ఆమె, లేదా వీధిలోని ముష్టివాడికి బియ్యం పోయడానికి వచ్చేది. అప్పుడు తనవంక అతను చూస్తే-ఎవరూ యిదివరకు చూడని పద్ధతిలో చూడ్డం- గమనించింది.

వానాకాలం గడిచింది. మురళీ పరీక్షలు వ్రాయడానికి పట్నంవెళ్ళి తిరిగి వచ్చాడు, శ్రీపతిరావుకి బి. ఏ. పూర్తి అయింది, ఇకమీదట ఏంచేయాలని మేనమామలని అడగడానికి వచ్చాడు. వాళ్ళే అతనికి చదువుకోడానికి సాయంచేశారు. పిల్లలకు పాఠాలు చెప్పించాలని పెద్దగా ఎవరికీ లేకపోయినా, పోనీ సాటివాడు పది రూపాయలు తింటాడు కదా అని మురళీ విషయంలో అనుకున్నాడు. శ్రీపతికి స్నేహితుడికి సాయపడదామని కోరిక వున్నా శక్తిలేదు, అందుకని మేనమామల యింట ఆ వసతి కల్పించాడు.

సంక్రాంతి పండుగనాటికీ నారాయణరావు స్థితి చాల విషమంగా ఉంది, పట్నం తీసుకొని వెళ్ళమన్నారు. సుజాతకూడా

● దొంగలెక్కలు వ్రాసి ఇన్‌కమ్‌టాక్స్ ఎగ్గొట్టినందువల్ల ఓ శెట్టిగారితో బాటు ఆయన అల్లుణ్ని ప్రభుత్వం శిక్షించింది. కొంతకాలం తర్వాత శెట్టిగారి ప్రవర్తనలో మార్పు రావటం జరిగినట్లనిపించి, జైలు సూపరింటెండెంట్ 'మా లెక్కలప్రకారం మీ శిక్షాకాలం రెండు సంవత్సరాలు తగ్గింది.' అన్నాడు శెట్టిగారు కాస్త ఆలోచించి. ''మీ లెక్కలు సరైనవో కావో నాకు అనుమానంగా వుంది. ఎందుకైనా మంచిది మా అల్లుడి అక్కౌంట్‌లో జమెయ్యండి'' అన్నాడు.

— అనుపమ.

వెళ్ళింది. ఆమె పుట్టింటివారు వచ్చారు. హాస్పిటలులో చేర్చాక అతని వున్న బాధలు ఒకటికాదు. పదిఅని తేలింది. ఒక నెల గడిపారు. ఆరువందల రూపాయలు హరించుకొని పోయాయి. తిరిగి తీసుకుని వచ్చారు. వేసవికాలం రాత్రి యీదురు గాలి వీస్తోన్న సమయంలో నారాయణ రావు యమయాతన పడ్డాడు. ఊరిలోని వారి వైద్యానికి లొంగనిబాధ అది. తెల్ల వారేసరికి కన్నుమూశాడు. నలభై రెండు సంవత్సరాలు. అన్నగారు డెబ్భై ఎనిమి దేళ్ళ మనిషి యింకా దువ్వలా తిరుగుతున్నారు. ఇతనికే ఆయుర్దాయం తీరిపోయింది. పదిహేను రోజులు గడిచాయి. సుజాతని పుట్టింటివారు తీసుకుని వెడతామన్నారు. ప్రయాణం చేయించ సాగనంపేందుకు ఏముంది?

తెల్లవారుతోంది. సుజాత బావిదగ్గర నీళ్లతోడి మల్లెపాదులో పోస్తోంది. భర్త పోయి మూడువారాలు తిరక్కుండానే ఆమె లేచి తిరగటం, అందులో పూల తీగెకి నీళ్ళుపోయడం విడ్డూరంగా కావచ్చు. కానీ, ఆ బావికి, మల్లెపాదికి, ఆమెకిఉన్న అనుబంధం అలాంటిది. పరధ్యానంగా ఆమె నీళ్ళు పోస్తోంటే పెరట్లోకి ఎవరో వచ్చిన అలికిడైంది. ఆమె తలెత్తేసరికి మిత్రులిద్దరూ కనబడ్డారు. శ్రీపతి. మురళి కలిసి. ఎందుకు వచ్చారోగానీ పెరట్లోకి వచ్చారు. సుజాతచేతిలోని చేద పడేసి, వెనక్కి తిరుగుతోంటే శ్రీపతి. "అత్తయ్యా, మాట" అన్నాడు.

ఆమె బెదురుగా నిలబడింది. అతను దగ్గరకు వచ్చి "నువ్వు మీ వాళ్ళింటికి వెళ్ళిపోతావా? వాళ్ళు ఏం చేస్తారు?" అన్నాడు. ఆమెకు అర్థంకాలేదు, యీ ప్రశ్న. ఏం చేస్తారు-శేష జీవితమంతా అన్నం పెడతారు.

శ్రీపతి తడబడ్డాడు. "మురళికి మంచి చోటు ఒకటి తెలుసు. నీలాంటి వాళ్ళని చదివించేచోటు. వెడతావా?" అన్నాడు. ఆమె అర్థం కానట్లు చూస్తోంటే. "చిన్న దానివి కదా! భర్త పోయిన వాళ్ళందరూ యింట్లో పూడిగాలు చేస్తూ కూచోవడం అన్యాయం. మేమిద్దరం నాలుగు రోజుల్నుంచీ ఆలోచిస్తున్నాం. వెడతావా?" అన్నాడు. సుజాత ఆశ్చర్యంగా చూసింది. మురళి అక్కడ నిలబడ్డందుకే ఆమెకు గుండె గబగబ కొట్టుకుంటూంది. అతను అక్కడకు తీసుకుని వెడతారనే సరికి శరవేగాన పనిచేసింది గుండె.

"ఎవరేనా వస్తారేమో. చూడూ నేను చాల ధైర్యం చేయాలని అనుకున్నాను. నీ కోసం. మేము చదువుతున్నందుకు ఆ మాత్రం తెగింపు ఉండవద్దా? రాత్రి పదిన్నర పదకొండుకి లేచి యీ వేపు రా." అన్నాడు శ్రీపతి. సుజాత మాట్లాడలేదు. విన్నదో లేదో గానీ గబగబ యింట్లోకి వెళ్ళింది గుండెదడ తగ్గలేదు. శ్రీపతిని చిన్న కుర్రవాడుగానే అనుకుందితను యిన్నాళ్ళు. కానీ, అతను కొంతవరకు వాదించడంవల్లనే ఏదోనాడు జరిగే ఘోరమైన తంతు ఆగింది. ఇప్పుడుకూడా తనకి చాల అన్యాయం జరుగుతోందన్న ఆలోచన ఉంది. కానీ, అదేమిటో స్పష్టంగా తెలియదు ఆమెకి. పుట్టింటికి వెడితే సుఖం దొరుకుతుందనా? కాదు. ఎప్పటికీ తెల్లవారని యీ బ్రతుకు.

శ్రీపతి చెబుతున్నది ఏమిటి? ఇంట్లోంచి వెళ్ళమంటాడా? అన్నీ వదిలేసి వెళ్ళాలా? భయం వేస్తోంది, అతను చెప్పింది వెళ్ళిపొమ్మనే. సుజాతకంటె ఏడాది చిన్నవాడు. అంత ఆలోచన ఎలా వచ్చింది? మురళి చెప్పివుంటాడు. ఆ పేరు తలచుకోగానే సుజాతకి గుండెదడ ఎక్కువైంది. ఎక్కడ దింపుతాడు తనని తీసుకు వెళ్ళి? తనకి చదువు ఏంవస్తుంది? తెలుగు అక్షరాలు కూడా సరిగా రావు. చదువుకుని ఏం చేస్తుంది?

"లత" సాహిత్యం
(తెన్నేటి హేమలతాదేవి)

తీయని గాథల్ని, చేదుబ్రతుకుల్ని జీవిత జీవనరాగాల్ని ప్రేమైక గాథల్ని జీవితపు లోతుల్ని వెదకి వెలికి తీసే రచనలు

అన్నీ నవలలే!

మోహనవంశి	4 25
దీపకళిక	3 75
రాగజలధి	3 75
వారిజ	4 00
వనకిన్నెర	3 25
ఎడారి పువ్వులు	5 00
జీవన స్రవంతి	4 00
చరిత్ర శేషులు	3 50
మిగిలిందేమిటి	3 00
నీలినీడలు	2 75
సప్తస్వరాలు	3 50
ఉమర్ ఖయ్యాం	4 75
ప్రేమరాహిత్యంలో స్త్రీ	4 00
ఆదిమధ్యాంతాలలో	5 00
భగవంతుని పంచాయితి	3 50
రక్తపంకం	3 50
పథ విహీన	3 75
మహాయాత్ర	3 50
పిచ్చివాళ్ళ స్వర్గం	4 00
కాలం కలచిన కడుపు	4 00
నీహారిక	3 00
తిరగబడిన దేవతలు	4 00

జయంతి పబ్లికేషన్సు
విజయవాడ-2

పుట్టింటినుంచి తల్లి, నతల్లి చిన్నన్నయ్య వచ్చారు తీసుకు వెళ్ళడానికి. ఇంట్లో మరెందరో బంధువు లున్నారు; తోడికోడలు. తను ఒక్కక్కనే పడుకుంటున్నారు. పల్లెటూరు కనుక, ఎనిమిది కాకుండా అందరు పక్కలు పరచుకుంటున్నారు. భోజనాలదగ్గరికి గాడా సుజాత వెళ్ళడం లేదు. జబ్బుపడి చిన మనిషిని చూచినట్లు చూస్తారందరు.

పెద్ద గడియారం తొమ్మిది కొట్టడం విన్నది. మనస్సు మనస్సులో లేదు. తన వూళ్ళో తన వంశంలో, తన ఎరికలో మొగుడుపోయిన మనిషి చచ్చిపోయినట్టే లెఖ్ఖ కదా! అలా కట్టి తీసుకుని వెళ్ళి కాల్చిన సంఘటనలుకూడా చిన్నతనంలో విన్నది. తనకి ఆయన పోయినందుకు దుఃఖం కనబడుటలేదు

అలా అనుకోవడమే విరకబాటు. గడియారం అరగంట కొట్టింది పదిగంటలు కొట్టింది. కుక్కలుకూడా అరచి. ఏడిచి మానేశాయి. రావిచెట్టు మాత్రం పెద్ద హోరు పెడుతోంది. కొంచెం వెన్నెల. తలుకల్లా వున్నాయి మబ్బులు, వసారాలో పడుకున్న సుజాత లేచి కూర్చుంది. అందరూ నిద్రలో ఉన్నారు. రేకుగేటు చప్పుడైంది. గొంతుఆర్చుకు పోతుంది సుజాతకి. గడియారం అరగంటకొట్టింది. లేచి మెల్లిగా యింటిలోపలికి వెళ్ళింది. పెరటివేపు తలుపుతీసి మెల్లిగా అడుగులు వేస్తూ వెళ్ళింది. నూతిదగ్గర ఉన్నారు మిత్రు లిద్దరు.

“చిన్నత్తా. వచ్చావా! అమ్మయ్య! రావని భయపడ్డాము. నీబట్టలేవీ? తెచ్చుకో లేదా!'' అన్నాడు శ్రీపతి.

''లేదు.'' అన్న దామె.

''నువ్విక్కడే వుండు. అసలు ఏమీ బట్టలు లేకపోతే ఎలాగు? కావిడిపెట్టె లోంచి నాలుగుచీరెలు పట్టుకొస్తాను! నగ లున్నాయా?'' అన్నాడు శ్రీపతి.

''లేవు'' అంది సుజాత.

శ్రీపతి లోపలికి వెళ్ళాడు. కాళ్ళు వణకడం మొదలుపెట్టాయి. మురళి ఏమీ మాట్లాడక నిలబడివున్నాడు.

పదిహేనునిమిషాలకి వచ్చాడు శ్రీపతి. పెద్ద సంచినిండుగా ఏవో పట్టుకొచ్చాడు. ''పద. తొందరగా పద-'' అన్నాడు. ముగ్గురూ కలిసి గేటుదాటి నిర్జరమైన వీధులగుండా గబగబ నడిచారు! ఒకమైలు నడవాలి అక్కడ రైలుస్టేషను. దోవ పొడుగునా శ్రీపతి ఏవో చెబుతున్నాడు, అవునా కాదా అని మురళి అడుగుతున్నాడు. ఆ మాటలు వింటూ నాగస్వరం వెంట నడచిపోయే పాములా వారివెంట నడిచింది సుజాత. తనవి రైలు ఎక్కిస్తారు. శ్రీపతి డబ్బుతెచ్చాడు ఎక్కణ్ణుంచో.

స్టేషను కనబడుతోండగా శ్రీపతి ''నేను వెళ్ళిపోతా వింక. ఇంటిలో ఎవరైనా లేస్తే అనుమానం వస్తుంది. రైలు పన్నెండుంబావుకి వస్తుంది. రేపు మధ్యాహ్నంకల్లా వెళ్ళిపోతావు. భయపడకు అత్తా. ఒక్కణ్ణుంచి బయటపడు. చాలు. ఏం! భయంలేదు. నేను ఎప్పుడైనా వస్తాను. చూస్తాను. ఏం!'' ఆమె ఏమీ జవాబివ్వకుండానే అతను వెనక్కి తిరిగాడు. మురళి, సుజాత స్టేషను లోపలికి వెళ్ళారు.

చాలాసేపు కూర్చున్నారు. రైలులేదు. ఇంకా టిక్కెట్టుకూడా యివ్వడం లేదు. బెంచీమీద కూలబడిందామె అతనూ ప్రక్కనే కూర్చున్నాడు.

''మీరు రారా నాతో?'' అన్న దామె మెల్లిగా.

''వద్దనుకున్నాము. రావడం మంచిది కాదు. మీకు ఏమీ భయంలేదు. నేను మా క్లాసుమేటుకి వుత్తరంవ్రాసిపెట్టును? స్టేషనుకి చాలదగ్గర. ఉత్తరంయిస్తే అతనే తీసుకెళ్ళి అక్కడ చేర్పిస్తాడు.'' అన్నాడతను.

''సుజాత మోకాళ్ళమీద తలపెట్టి కూర్చుంది. భయంగా ఉంది. ఒణుకు వస్తోంది. వెనక్కి వెళ్ళిపోతేనో. అమ్మ దగ్గరైనా వుండవచ్చు చల్లగా తనకు ఏమి లోటుందని యిలా పరుగెత్తుకునివచ్చింది!

''నేను ఇంటికి వెళ్ళిపోతాను. దింపేయరూ!'' అన్నదామె.

మురళి ఏమీ జవాబు చెప్పలేక. చీకటిలో అర్ధంకాని చూపు చూశాడు.

''ఎందుకు? చదువుకోరా? ఇంకా ఎంతో జీవితం ఉంది. చదువుకొని మీ కాళ్ళమీద మీరు నిలబడితే. వీళ్ళంతా మీ దగ్గరికే వస్తారు. మన ఆచారాలు చాల ఘోరం. చచ్చిపోయిన మనిషిక్రింద జమకడతారు మీరూ స్వంతంగా ఆలోచించుకోవాలి కొంత'' అన్నాడు.

''నాకు చదువు రాదు ఏమీరాదు భయం వేస్తోంది. ఒక్కత్తెనూ పోలేను? ఇంటికి వెళ్ళిపోతాను, నాకు రాత్రిళ్ళు భయంలేదు, ఒక్కత్తెనీ వెళ్ళిపోతాను లెండి యింటికి?'' అని లేచి నిలబడిం దామె.

తెలుగు లెక్చరర్: చంద్రబింబంలాటి ఆమె ముఖమును చూచి పద్మంబని భ్రమించి తుమ్మెదలు వ్రాలినవి.

వెనుక వరసలో కూర్చున్న విద్యార్థి: అంటే నయ్యం. చంద్రమండలమని భ్రమించి అమెరికావాళ్ళరా కెట్టు దిగలా!

—గద్దం వెంకటస్వామి, రేపల్లె.

అతనూ లేచాడు. "వద్దండీ. శ్రీపతి కోప్పడతాడు. చదువు రాకేం. వస్తుంది. ఆ పల్లెటూళ్లో మ్రగ్గిపోతే ఏం లాభం? జీవిత మంతా ముందే ఉంది కదా? కూర్చొండి" అన్నాడు.

ఆమె కూర్చుంది. "నాకు ఏమీ భయంత కాదు. రైల్లో కూడా నేను ఒక్కతై నే కూర్చోలేను." అన్నదామె. మురళి పట్టాలవంక చూస్తున్నాడు.

రైలుకి గంట కొట్టారు. "నేనువెళ్ళి టిక్కట్టు తెస్తాను." అని లేచాడతను. "వద్దు" అందామె ఏడుపు కంఠంతో

"వద్దంటే ఎలాగండీ?" అన్నాడతను.

"నేను పోను. యింటికి వెడతాను"

"ఇప్పుడు రెండు గంటలుకావస్తోంది ఎలా వెడతారు? మీ ఇంట్లో ఎవరేనా చూచి వెతుక్కుంటారు." అన్నాడు మురళి

ఆమె కూలబడింది. నోరు నొక్కుకొని ఏడుస్తోంది. మురళి దగ్గరగా వచ్చి, వణికే కంఠంతో "పోనీ. పట్నం వెడదాం. వస్తారా నాతో?" అన్నాడు. కొంత సేపటికి ఆమె తల ఎత్తి చూసింది చెట్టు నీడ పడుతోంది ముఖాల మీద. అతని తెల్ల బట్టలు మినహా ఏదీస్పష్టంగా ఉండటం లేదు. కానీ అతని కళ్ళల్లో కలిసింది. తల వూపింది అటు వెళ్లే రైలు కాక, యిటు వచ్చే రైలు మరో గంటకి ఎక్కారు.

* * *

ఆ రోజుల్లో మురళి యింట్లో ఎవరికీ చెప్పకుండా పట్నంలో స్నేహితుడి రూములోకి సుజాతని చేర్చాడు. ఒంటరిగాపోయి ఏడ్చిన సుజాత అతని చేయి పుచ్చుకొని రావడానికి వప్పుకుంది. కోరికలు పుట్టడానికి వీల్లేని వాతావరణంలోంచి బయట పడిన, అలసిపోయిన శరీరం ఆమెది. ఏ కళ్ళల్లో నీడలు చూసుకుని అనిగాని, నీ ముక్కు కొసని వున్న అందాన్ని ముద్దు పెట్టుకొనీ అనీగాని మోహపెట్టే వలపు ఎరుగని బ్రతుకు సమవయస్కుడు మురళి వీరిద్దరూ కాపురం ప్రారంభించాక స్నేహితులు.కూడా అర్థం చేసుకుని. రావడం మానేశారు. బి. ఏ. ప్యాసయినట్లు రిజల్టు తెలిసింది. ఎక్కడికయినా దూరానుండే వూరికిపోయి ఉద్యోగం చూసుకుంటానన్నాడు. అన్నట్లుగానే చిత్తూరులోటీచరు ఉద్యోగం దొరికింది.

అక్కడికి వెళ్ళిన రెండు నెలలకు. "పెళ్ళి చేసుకుందాం సుజా" అన్నాడు. తల మునక లయిపోయే మోహంలో ఆమెకు ఆ ఆలోచనే రాలేదు. ఎన్నాళ్ళకు దొరికిన ఆశ్రయాన్ని పైన వేసుకోవాలనే నిల దొక్కుకుని ఆలోచించే తాహతు లేదు. అప్పుడు ఆ వూళ్లోనే గుళ్లో-ఆమె కడుపులో రమణమూర్తి మూడు నెలల వడ్డి ఉండగా-తాళి గట్టాడు మురళి. అంత సాహసం ఆ కుర్రవాడిచేత చేయించింది ఆమె అందం. శ్రీపతికి కూడా చెప్పలేదు. మురళి ఎం. ఏ. ప్యాసై లెక్చరరు అయ్యాడు మరో ఐదేళ్ళకి అప్పటికి అప్పటికి యిద్దరు అబ్బాయిలు పుట్టారు? రమణమూర్తి కామేశ్వరరావు. రెండు మూడు పట్నాలు ట్రాన్స్ఫర్లు అయి తిరిగారు.

ఇదంత జరిగి ఎనిమిది సంవత్సరాలయింది. ఆ ఆనందంలో ఆమె వున్నప్పుడూ ఆమెకు శ్రీపతి గుర్తుకు వచ్చేవాడు. తనకీ బ్రతుకు యిచ్చినవాడు అతను అతనిలో మ్రాను అందమైన పూలుపూసి, కాయలు కాచి. రాలి పోవలసినదే కానీ దానికో బరువు అందం, సాఫల్యము కాపాడ్పడు తన మనిషిగా, తన కడుపు పంటలుగా చూసుకోడానికి ముగ్గురు చెట్టంత వాళ్ళు దొరికారంటే. ఆది శ్రీపతి చలవే అతను ఎక్కడున్నాడు, తనకి వ్రాసే సాహసం లేదు. మురళి అప్పట్లో వ్రాసిన జాబులకి సమాధానాలు లేవు.

ఇన్నేళ్ళకి ఈ రోజు రమణ వచ్చి 'ఉత్తరాలు ఎవరికి వ్రాయాలమ్మా నాన్నగారు పోయారని?' అని అడిగితే శ్రీపతి మినహ మరో మనిషి గుర్తు రాలేదు. కానీ అతను ఎక్కడున్నాడు?

మురళీధర్ పోయి రెండు సంవత్సరాలైంది. అతనితో సుజాతకి తొలి పరిచయ చూపులతో ఆ తరువాత వళ్ళు తెలియని మోహం, మమకారం. ఒక్కోరోజు నడుస్తున్నకొద్దీ అతనికి చేరువైంది చెంపలు నెరిసినా, రంగు తిరిగినా, వళ్ళు వయస్సుతో ముదిరిపోతున్న ఆమెని తమల పాకులాగ చూసుకున్నాడతను. ఎన్నడూ ఆమె తన వాళ్ళని గురించి ఆశలు పెట్టుకోలేదు, అర్థరాత్రి వేళ యిల్లు, తన వాటా ఆస్థి, పరువు మర్యాద వైధవ్యము అన్నీ వదిలేసి పక్షగాన వచ్చిందో అప్పుడే మురళి తన సర్వస్వం అనుకుంది. అతని వాళ్ళు వీళ్ళని వెలివేశారు. తల చెడిన మనిషిని, నెల తిరక్కుండా లేవదీసుకుని పోయిన భ్రష్టుడు. వాడికింక పుటగతులుండవు అని విళ్ళ

యించారు. తల్లి కూడా క్షమించలేదు. ఆమె తల్లీ క్షమించలేదు.

పిల్లలకి తల్లి తండ్రి మినహా నా అన్నవారు తెలియదు. కష్టపడి సంపాదించి, ప్కాలరు షిప్పుల మీద ప్యాసైన వారిద్దరికీ మంచి ఉద్యోగాలయ్యాయి కామేశ్వర్రావు హైదరాబాదులో ఇంజనీరు. రమణ బందరులో డాక్టరు ఈ సమయానికి మురళిని పరువానికి వచ్చిన పండుని పూసినట్లు అవతల పారేశాడు భగవంతుడు.

మబ్బుగా వుంది ఆకాశం ఏ క్షణానైనా పెద్దవర్షం కురవచ్చు. సుజాత రెప్ప వేయకుండా చూస్తోంది బయటకి నిట్టూర్పు కూడా రావడంలేదు. ముందు గదిలో రమణ కూర్చున్నాడు. కాస్సేపటికి అతడు లోపలికి వచ్చాడు. అప్పుడు సుజాత తల త్రిప్పి చూసింది.

అతను తలవంచుకుని లోపలికివెళ్లాడు పీట వాల్చుకుని. అన్నం పెట్టుకున్నాడు. ఆమె మెల్లిగా వాలింది. వంటింటిగుమ్మం దగ్గర నిలబడి చూసింది. గబగబ తింటున్నాడు అన్నం. తలఎత్తి తల్లివంకచూసి మంచినీళ్ళు త్రాగాడు. తినడ ఆపేశాడు. ఆమె వెళ్ళి నెయ్యివేసింది. కలుపుకుని తినడం మొదలు పెట్టాడు సుజాతకి కడుపు లోపల్నుంచి దుఃఖం వస్తోంది. తండ్రిపోయి రెండు సంవత్సరాలుకాలేదు. తాము ముగ్గురు కలిసినా వటరితనంతో బాధపడ్డారు. ఆ రోజులన్నీ ముగ్గురూ ఒకటిగా ఎలా గడిపారో మర్చిపోయాడా రమణః

మనస్సులోని మాట చెప్పుకోవడానికి వీల్లేకుండా తయారయ్యారు బిడ్డలిద్దరూ. తనని అమ్మా అనిపిలిచి అన్నం పెట్టించుకోవడమే కరువైంది.

''నాయనా, తమ్ముడు నీకు వుత్తరం వ్రాశాడాః'' అన్నది.

''ఊ.'' అన్నాడు. కొంచెం ఆగి. ''నీకు డబ్బు పంపించినప్పుడు వ్రాశాడుగాః'' అన్నాడు రమణ.

''వ్రాశాడు'' అన్నదామె కామేశ్వర్రావు డబ్బు పంపుతూ మనీఆర్డరు కూపను మీద వ్రాశాడు క్షేమం అని.అదే వుత్తరం అంటే.

వాడు ఎవరో అమ్మాయిని పెళ్ళిచేసుకుందామను కుంటున్నాడు. ఉద్యోగం వచ్చినప్పట్నుంచీ, అతను అద్దెకుంటున్న యింటివారమ్మాయి. ఆ అమ్మాయి తల్లి దండ్రులు 'మీ వాళ్ళతో మాట్లాడతాం' అన్నారుట. మీ వాళ్లెవరులేరు అని. అమ్మవుందని చెప్పాడుట కామేశ్వర్రావు తాతలు. పెద్దనాన్నలు. మేనమామలు— ఎవరికీ సంబంధంలేదు. చెప్పుకోదలిస్తే కొన్ని పేర్లు తెలుసు. అడ్రస్సులు తెలియవు. కష్టానికి. సుఖానికి ఎవరూరారు. ఆ మాటే వాళ్ళతో చెప్పాడు. అది కామేశం సంగతి.

రమణకి బందరులోనే సంబంధాలు వస్తున్నాయి. గుడుగుపేటలోని ఒకరు వచ్చి పిల్లనిస్తామని అడిగి వెళ్ళారు.... రమణకి యిష్టమైంది ఆ పిల్ల ఎందుకనో వాళ్ళు మళ్ళీ రాలేదు. రెండు సంబంధాలు నిశ్చయమైనాయో లేదో జరుగుతాయో జరగవో తెలియదు. ఇదంతా జరిగాక కామేశ్వర్రావు తల్లికి సరైన ఉత్తరం వ్రాయలేదు.

రమణ భోజనం ముగించాడు. తల్లిలో ఏమీ మాట్లాడక కంచంలో చేయి కడుక్కున్నాడు. లేవబోతుంటే. ''మళ్ళీ వెళ్ళాలా హస్పిటల్‌కిః'' అన్నదామె.

''వెళ్లాలి. పనుంది.'' అన్నాడు. ముందు గదిలోకి వెళ్ళి పడక కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అతని మనసులో ఏదో వేడిగ ఉడుకుతోంది. తమ్ముడి ఉత్తరం చూశాక అతనికి అమ్మ ముఖం చూడాలని పించనదిలేదు. తమ్ముడికి వచ్చిన సంబంధం వాళ్లు వెనక్కిపోవడానికి కారణం తెలిసింది. పిల్ల తండ్రి చెప్పాడుట తనకి యీ సంబంధం వద్దని. ఆయన తన కూతురికి చెప్పాడు. ఆమెని కామేశం చింతంత పెట్టిన ఆమె బయట పెట్టింది. ''మీ అమ్మగారికి రెండో పెళ్ళిటకాదాః అంచేత మా వాళ్లెవరికీ యిష్టంలేదని.'' చెప్పింది. ''అమ్మ సంగతి. నాన్న సంగతి తెలిసిన వాళ్లెవరూ మనకి కాళ్ళుకడిగి పిల్లనివ్వరు అన్నయ్యాః' అని వ్రాశాడు వాడు.

ఇదేనా కారణంః గొడుగుపేట సంబంధం వెనక్కిపోవడానికి కూడా కారణం యిదేనన్నమాట. చిన్నప్పట్నుంచి ఎవరూ బంధువులన్నవాళ్ళు తెలియకపోయినా లోటు అనిపించలేదు. ఎక్కడికీ పెళ్ళిళ్ళకి గానీ, సెలవుల్లోగానీ వెళ్ళకపోయినా ఏమీ అనిపించలేదు. ఎందుకు మనం వెళ్ళడం లేదు. మనింటికి ఎవరూ ఎందుకురారు అని బుద్ధి తెలియక నాన్నని నోటితో అడగలేదు. ఎల్లాగో తెలిసింది అందరూ వెలివేశారని. కానీ యింతబలంగా వుంటాయా కట్టుబాట్లుః తమ్ముడు ఆ పిల్ల అంటే చాలా యిష్టపడ్డాడు. తనతో ఆ పిల్ల సంగతి మాట్లాడేటప్పుడే తెలిసింది అతని నవ్వులో. ఆ పేరు ఉచ్చారణలో ఆమె అంటే ఎంత కోమలమైన భావం పెంచుకున్నాడో. తను మాత్రంః గొడుగుపేటలోని ఆ అమ్మాయిని చూశాక, తనకు కాబోయే ఒక వ్యక్తిగా ఆమెని వూహించుకున్నాడు. చిన్న పులకరింత. సంసారి కాబోయే ఒక రీవి వచ్చాయి. అవన్నీ పంచివేయడం జరిగింది యిప్పుడు కారణం అమ్మః

సుజాత గుమ్మం దగ్గరకు వచ్చి నిలబడింది. ''రమణా. తమ్ముడు నీకు ఏమని వ్రాశాడు వుత్తరంలోః'' అనడిగింది. అతని షర్టు జేబులో పైకి కనబడుతున్న

Aristocratic Shopping Centre with always fresh Creations

For

LADIES

And

GENTS WEAR

YOU JUST CAN'T RESIST

maidenform

Worlds Most Famous "BRA"

Liberty MEN'S WEAR

JOCKEY Men's

JANZEN Swim Weat

Brief & Vests Famous the World Over

THE SHOP WHICH GIVES YOU

QUALITY — CHOICE & SERVICE

Phone : 440156

KALA NIKETAN

54-A USMAN ROAD, T. NAGAR, MADRAS-17.

ఇన్‌లాండ్ కవరు. రమణ ఒకసారి తల్లి వంక చూశాడు.

తెల్లచీరెతో, కొంచెం నెరిసిన తెల్ల జుట్టు వ్రేలిముడితో నిలబడి ఉంది. కళ్ళు ఎర్రబారినాయి. అతను లేచి ఉత్తరంతీసి, యిచ్చాడు. ఆమె దాన్ని అందుకొని చదివింది. ఎంతసేపో కదలికలేకుండా నిలుచుంది. గుండె విలవిల లాడింది. అవమానం, ఉక్రోశం. కొడుకు అభిమానం విడనాడి అంతమాట వ్రాశాడన్న పెద్ద పోటు-ఒక్కసారి తగిలి ఆమె కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. అనాడు తను చేసినపనికి శిక్ష బిడ్డలకు పడుతోందా! మీ కేమిరా నాయనా, యివికాకపోతే ఆ సంబంధాలు వస్తాయి అని తను అనడానికే అవకాశంలేదు. కామేశ్వర్రావు యిష్టపడిన పిల్ల అతనికి కాకుండాపోతుంది. అందుకే అంత బాధపడ్డాడు.

కొంతసేపటికి ఆమె దుఃఖం ఆపుకుని "రమణా, నేను హైదరాబాద్ వెడతాను. కామేశం పాపం ఏం చేస్తున్నాడో చూస్తాను" అన్నది.

"ఎందు కిప్పుడు?" అన్నాడు రమణ.

"నాకు వెళ్ళాలని ఉంది. నీ దగ్గిర డబ్బుంటే నన్ను పంపించు. లేకపోతే నాన్నగారి తాలూకు సొమ్ము బ్యాంకిలో వేశారుగా! దానిమీది వడ్డీయివ్వు! నాకు వెళ్ళాలని వుంది." అన్నదామె. యిక వాదించలేదు రమణ.

ఆమెని కుర్రాడు బస్సు ఎక్కించి తమ్ముడికి టెలిగ్రామ్ యిచ్చాడు. బస్సు స్టాండుకి కామేశ్వర్రావు వచ్చి టాక్సీలో యింటికి తీసుకుని వెళ్లాడు. అతన్ని ఆ తెల్లవారు ఝామున చీకటిలో చూడగానే మనస్సులో ఎంత కష్టపడుతున్నాడో నా తండ్రి అని దుఃఖం వచ్చింది. ఇంటికి వెళ్లాక ఆమె స్నానంచేసి, కాఫీ త్రాగింది. రెండుగదులు, చాల చక్కగా ఉన్నాయి. కామేశ్వర్రావు చిన్న సంసారానికి కావలసిన సామానును కొంత చేర్చాడు. ఎందుకు వచ్చావని అతను అడగలేదు. సుజాత చాపవేసు కొనికూర్చుంది. అతను కుర్చీలో ఆటుతిరిగి, కూర్చుని కిటికీలో అద్దంపెట్టి గడ్డం గీసుకుంటున్నాడు.

"కామేశం! నువ్వు అన్నయ్యకి వ్రాసిన ఉత్తరం చదివాను. ఆ పిల్ల యిక్కడే వుందా? నేను చూస్తానురా." అంది.

అతను కాస్సేపు ఏమీ సమాధానం చెప్పక, తర్వాత "ఎందుకు చూడ్డం? వాళ్ళఉద్దేశ్యం చెప్పారుగా?" అన్నాడు.

"అలా కాదు. నేను చూసి, వాళ్ళ వాళ్ళతో మాట్లాడితే తప్పేముంది?" అన్నది.

"ఎందుకు? అనవసరం, నేనుకూడా గది ఖాళీచేద్దా మనుకుంటున్నాను" అన్నాడు. కొంచెం ఆగి, "వాళ్ళ నాన్న యీ వేళో, రేపో వూరినుంచి వస్తారుట. ఆయన రాగానే చెప్పేస్తాను....ఇందుకేనా నువ్వు పరుగెత్తుకునివచ్చింది!" అన్నాడు.

ఆమెకు చాల కష్టం కలిగింది. వాడి బాధలు తనవికానట్టు, యీ పాటి దానికి ఎవరు రమ్మన్నారన్నట్టు అంటున్నాడు. వాడు మనస్ఫూర్తిగా ఏరుకున్న పిల్లను తనుచూసి అవతలవాళ్ళని సిగ్గువిడచి అడిగి, ఒప్పించి పెళ్ళి చేయించగల నేమో అనుకుంది. నీ కెందుకు వచ్చిన గొడవ అన్నట్టు మాట్లాడుతున్నాడు.

ఆమె తడుముకుంటూ వంట చేసింది ఆవేళ. అతను కావలిసినవిపట్టుకొచ్చాడు. పొడుగ్గా, అందంగా చేయెత్తువాడైనాడు కొడుకు, లేతరంగు టెర్లిన్‌చొక్కా వేసుకుని, నొక్కులజుట్టు క్రాపు దువ్వుకుంటే ఎర్రని క్రింది పెదవి తెల్లని పంటితో నొక్కిపెడుతోంటే చిన్ననాటి తను గుర్తుకు వస్తుంది. ఒక్కచూపులో మురళి పోలిక గుండెలు అలాగు తోలిసేస్తుంటుంది.

"నాయనా! నేను దిక్కుమాలినదాని లాగ ఒక్కతెనీ పుట్టింటిలో ఉండలేక, మనిషిగా బ్రతుకుదామని మీ నాన్నతో వచ్చేశాను. మీ నాన్నగారు ఎంతో పుణ్యాత్ములు. మేము ఎవరినీ అన్యాయం చేయ లేదు. మనస్సులు కలుపుకున్న గువ్వపిల్లాగ ఎగిరివచ్చాము. మీరే మా ప్రాణమని పెంచుకున్నాము. ఇందులో తప్పు ఏముంది? మీరు నిప్పుల్లాంటి పిల్లలని నేను చెబుతాను. ఆ పిల్లతండ్రికి, తల్లికి అవి కొడుకుని దగ్గరకు తీసుకుని చెబుదామని, కానీ అందుకు అవకాశం లేకుండా మౌనమనే ఓక పెద్దగోడ కట్టాడు. కళ్ళల్లోకి చూడకుండా, మనస్సు విప్పకుండా బిగుసుకునిపోయి కూర్చున్నారు అబ్బాయిలిద్దరూ.

మర్నాడు ప్రొద్దున్న వాకిట్లోకి కూరగాయలబండి వస్తే, సుజాత గుమ్మంలో నిలబడి కావలసినవి చెప్పింది, ఇంతలో వాకిటిలోకి ఒక రిక్షా వచ్చి ఆగింది. టాపు లేదేమో అందులో కూర్చున్న మనిషి బాగా కనబడుతున్నాడు. సుజాత చిల్లర తెద్దామని వెనక్కి తిరుగబోయింది కాస్తా ఒక్కసారి ఆగింది. ఎవరాయన! తనకు తెలిసిన ముఖమే, కాకపోతే పెద్దవాడైపోయినాడు, బాగా వళ్లు వచ్చింది, ఆమెకి యింక కూరగాయిలు గుర్తులేవు, డబ్బు గుర్తులేదు. కూరగాయల మనిషికి ఇచ్చిన బుట్ట కూడా గుర్తు లేదు. రిక్షాలోంచి దిగిన ఆయన చూస్తాడేమోనని లోపలకు వెళ్లి కూర్చుంది.

కూరగాయలవాడు పిలుస్తోంటే కామేశ్వర్రావు వెళ్లి డబ్బు యిచ్చి, టోమెటో మాత్రం తెచ్చి యింట్లో పోశాడు, ఇల్లుగలాయన-ఆ అమ్మాయి తండ్రి రిక్షా దిగి లోపలకి వెడుతూ తన వంక చూశాడు. ఇది వరకులాగ ముఖమంతా నవ్వు వింపు

కోక, కొంచెం చిట్లించాడని చూ . కామేశ్వరావుకి అవమానం అనిపించింది. ఆ బాధలో అతమన్నాడు. తెల్లగా నెత్తుటి చుక్క లేకుండా అయిపోయి తల్లి ముఖంలోకి చూడలేదతను.

సుజాత వంటచేసి అబ్బాయికి వడ్డించింది. "సాయంత్రం తొందరగా వస్తావా" అన్నదామె.

"లేదు ఆలస్యమౌతుంది. ఇల్లు చూడ్డానికి వెళుతున్నాను ఖాళీ చేస్తున్నానని ఆయనతో చెప్పివస్తాను. ఆయన వచ్చిందీ అందుకే అయుంటుంది. 'చేయిద్దామనే" అన్నాడు.

సుజాత అతనివంక చూసి, 'నాయన నేనొకసారి ఆయనతో మాట్లాడతాను" అన్నది.

"ఎందుకు? ఏమీ వద్దు' అన్నాడతను.

సుజాతకి మాటలు పెగలడం లేదు. "లేదు కామేశం. మా అమ్మ వచ్చిందని నా పేరు చెప్పు. అతనే వస్తాడు" అన్నది.

కామేశ్వర్రావు తలెత్తి చూశాడు ఆశ్చర్యంగా "ఎవరి మాట నువ్వు అనేది" అన్నాడు.

"ప్రొద్దున్న రాలేదూ? అతనితోనే నేను మాట్లాడుతానేం?" అన్నదామె. కామేశం యింక ప్రశ్నలు వేయలేదు. ఏమిటి ఈవిడ మాట్లాడేది, ఆయనగారి కాళ్ళ పట్టుకుంటుంది అని భీకరు పడ్డాడు. కానీ బయటకు వచ్చినప్పుడు మాత్రం ఆయన కనిపించగానే, "నేను వేరే యిల్లు చూసుకుంటున్నానండీ నా అమ్మ వూరినించి వచ్చారు. ఎల్లుండి మార్చేస్తాను యిల్లు" అని చెప్పాడు.

"ఔను. చాలా ఏళ్ళయింది.' అన్నదామె మురళిని గుర్తు చేస్తున్న అతన్ని చూడగానే ఆమెకి దుఃఖం వచ్చింది.

"మురళికి ఏమి సుస్తీ చేసింది?" అన్నాడతను. సుజాత చెప్పింది. పెద్దమామయ్య బాగున్నారా, అత్తయ్య బాగుందా అని అడిగాలని. పిల్లలంతా ఎంతెంత వాళ్ళయ్యారో? చిన్ననాటి తన అత్తవారిల్లు ఆ జ్ఞాపకాలన్నీ యితనితో కలిసి ముసురుకుంటూ వచ్చి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తున్నాయి.

"మీ అమ్మాయేనా ఆమె?" అన్నది సుజాత.

"ఔను.' అని అతను తల వంచుకున్నాడు.

సుజాత మనస్సులో పెద్ద ప్రశ్న పుట్టింది. ఆమె వూరుకోలేక పోయింది. "శ్రీపతీ, నన్ను ఆ రూపంలోంచి బయట పడేసి పుణ్యం కట్టుకున్నవాడివి ఇప్పుడు నాకే నీ కూతుర్ని యివ్వడానికి ఒప్పుకోవడం లేదా?" అన్నది.

అతను తల ఎత్తలేదు. "ఇంట్లో ఎవ్వరూ ఒప్పుకోవడం లేదు. ఏం చేయమంటావు?" అన్నాడు.

"ఒప్పుకోలేకపోతే నువ్వు నచ్చ చెప్పాలి. నీవల్ల కాదూ నేను యింట్లోంచి బయటికి వచ్చింది? నీవల్లనేగా నాకు యీ సంసారం, పిల్లలు వచ్చింది? నువ్వే మళ్ళీ నేనేదో తప్పు చేశానని వ్రేలెత్తి చూపిస్తావా!....." అన్నదామె. ఏడుపు వస్తోంది. భరించరాని దుఃఖం వస్తోంది.

శ్రీపతి తల ఎత్తి చూశాడు. "నిన్ను శరణాలయంలో చేరి చదువుకోమని బయటికి తెచ్చానుగానీ మురళితో లేచిపొమ్మన లేదే?" అన్నాడతను. లేచిపోవడం ఎంత మాట అన్నాడు? అర్ధరాత్రివేళ నిద్ర లేపి, పరాయి మొగవాడితో వయస్సులో వున్న తనని వంటరిగా ఆ స్టేషనులో వదిలేసి వెళ్ళినవాడు....తననే లేచిపోయావని అంటున్నాడు.

"నీకు తెలియదా అలా అడుగుతుందని?" అన్నదామె.

"తెలియదు. తెలిస్తే రమ్మనే వాడిని కాదు" అన్నాడు నిశ్చయంగా.

"ఏమైతేనేం, అయిపోయింది. అంతా అయిపోయాక యిప్పుడు నా బిడ్డని కించపరుస్తావా శ్రీపతీ? వాళ్ళిద్దరూ ఎంతో యిష్టపడ్డారు. నువ్వెందుకు కాదంటావు?" అన్నదామె.

అతను ముఖం చిట్లించాడు. "మళ్ళీ అదే మాట అంటావు. నేను కాదు. మా యింట్లో ఎవరికీ యిష్టం లేదు" అన్నాడతను.

సుజాతకి ఏడుపు వచ్చింది. "ఔను. నువ్వే చెప్పి ఉంటావు. వీళ్ళమ్మ ఒకసారి కాదు, రెండుసార్లు విధవ అయింది. ఇంట్లోంచి లేచి పోయిందని. అందుకే ఎవరికీ యిష్టం లేదు" అన్నది ఏడుస్తూ పట్టరాని ఉక్రోషంతో వూడి పోయిన జుట్టు ముడి వేసుకుంటూ వంటింట్లోకి వెళ్ళింది. ఎందుకు వెళ్ళిందో తోచక తిరిగి మళ్ళీ అతను కూర్చున్న చోటికి వచ్చింది. "మీ అమ్మాయికి కూడా మా వాడంటే యిష్టం పెరిగిపోయి వాడితో వెళ్ళిపోయి పెళ్ళి చేసుకుంటే ఏం చేసేవాడివి?" అన్నది నిలదీసి.

తడిసి పోయిన ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు. అతని కూతురు దగ్గర నరం కదలిక కూడా ఉంది. కళ్ళు పౌరుషంతో మెరిశాయి. "అది నా కూతురు అల్లాంటి పని ఈ జన్మలో చేయదు...." అన్నాడు. గర్వం మాటలో వెడల్పుగా విరిసిన ఛాతీలో.

సుజాతకి కొరడాతో కొట్టినట్లుంది ఈ మాట. ఆ పిల్ల శ్రీపతి కూతురు గనుక లేచి పోదు. తను సిగ్గుమాలిన ఓనకిర్ లేచిపోయింది. ఎంత మాట అన్నాడు శ్రీపతి.

"నీ కూతుర్ని ఇవ్వకపోతే మానె కామేశాన్ని మాత్రం అవమానంచెయ్యకు

లేక మాయీ యింట్లో చి ఎల్లాగూ వెళ్ళిపోతాంలే పాపం ప: పిల్లలు. వాళ్ళ మనస్సులు ఎల్లా కొట్ట కుంటాయోనని పరుగెత్తుకుని వచ్చాను. ాకు తెలియదు శ్రీపతీ! నా కొడుక్కి ల్లనివ్వ నన్ను నేను నీతిలేని దానినని అన వాడివీ నువ్వే నని నాకు తెలియదు. లే పోతే యిల్లా వచ్చేదాన్ని కాదు. నాకు తెలుసు నా బిడ్డ ఎంత బాధ పడిపోతున్నా ు. నీకేం తెలుస్తుంది!'' అన్నదామె పేమ అంటే ఏమిటి. ఒకరికోసం ఒ రు తలపించి పోవడమంటే ఏమిటి నాక తెలుసు. నేను దాన్ని చవిచూశాను. ప నువుగా బ్రతకా ని గొడవ పడేవాడివి. నీకేం తెలుస్తుంది అన్న ఈసడింపుగా అన ది ఈ చివరి మాటలు ఆమె.

"ఆవేళ నువ్వూ, మురళి వెళ్ళి పోయాక అందరూ నన్ను పట్టుకుని దులిపారు నీకు తెలియద వాళ్ళ అమ్మ నాన్న విరుచుకుని పడ్డారు వచ్చి అనరాని మాటలు అన్నారు. నిన్ను చంపడానికి సిద్ధపడ్డారు. అంత ి లి యిప్పుడు బౌతుంది" అన్నాడతను

''వద్దు శ్రీపతీ, నీ కెం దుకు ఆ గోల!'' అన్నదామె తల్లి, తండ్రి ఎప్పుడు తను చచ్చిపోయినట్లు ఖెక్క వేసుకుని వూరు కున్నారు. కడుపున పుట్టిన బిడ్డలు మాట చెప్పుకోవడానికి కూడా తయారైనారు. తనని అర్థం చేసికున్నా నుకున్న శ్రీపతి ఇల్లా మాట్లాడుతున్నా ు.

తను ఎవరితో చెప్ప కుంటుంది తన విషయాలు యింక! ఇరవై ఎనిమిది సంవత్సరాలు తనతో కాపురంచేసి అది తనకి ఒక కలగా ప్రసాదించిన మనిషి వెళ్ళిపోయాడు. తనింక ఎవరితో చెప్పు కుంటుంది!

''శ్రీపతీ, నువ్వొక్కడవే నన్నర్థం చేసుకున్నావనుకున్నాను. అదికూడా అబద్ధమై పోయింది. నేను చేసిన తప్పే మిటి? నేను మనిషినే అని బ్రతకాలను కోవడం తప్పా? నీతిగా ఒక మనిషిని దైవంగా నమ్ముకొని జీవితం వెళ్ళ బుచ్చాను. కంటికి రెప్పల్లాగు ఆయన్ని. పిల్లల్ని చూసుకున్నాను. నన్ను వెలి వేసింది చాలదా? నా పిల్లలు. బంగారు బాబులు వాళ్ళని కాదనేందుకు కారణం మీ అందరికీ ఏమి కనబడింది? పోనీలే శ్రీపతీ' నువ్వేకాదు. నన్ను ఎవ్వరూ అర్థంచేసుకోరు. నేను దోషిని. ఆ దోషం వల్లే అందరికీ కష్టాలు. నా దోషం నేను ఏడిస్తే పోదు. నా గుండె బ్రద్దలు కొట్టు కుంటే పోదు. నా తోనూ పోదు. నీడ లాగ! పెనుభూతంలాగ నా వాళ్ళందరినీ అవమానిస్తోంది. పోనీ నువ్వేం చేస్తావు? ఇల్లు ఖాళీచేసి పోతాంలే'' అన్నది. ఆమె ఏడుస్తోంటే ఏమనడానికీ తోచక శ్రీపతి తలవంచుకున్నాడు.

కొంతసేపటికి. ''వస్తాను'' అని లేచాడు. అత్తయ్యా అని నోటితో పిలవ లేదు. బంధువు లెవరి సంగతులూ-చెప్ప లేదు. నీ పెద్దకొడుకు ఏమి చేస్తున్నాడని అడగలేదు. ఇన్ని మంచినీళ్ళు కావాలని కూడా తీసుకోలేదు. ఇల్లు ఖాళీచేస్తారన్న కబురువిని వెళ్ళిపోయినట్లు. లేచి వెళ్ళి పోయాడు.

సుజాత చాపమీద కూలబడింది. శ్రీపతి గుమ్మంలె బయటికి రాగానే అక్కడ నిల బడ్డ కామేశం కనబడిన సంగతి ఆమెకి తెలియదు. ఆమెకు దుఃఖం పోయింది. ఏడుపుకూడా రాక కూర్చుంది. కళ్లు మూసుకుంది.

''అమ్మా!'' అన్నాడు కామేశ్వర్రావు ప్రక్కనే కూర్చున్నాడు. ఆమెకు పట్ట రాని బాధ వచ్చింది. సముద్రంలో అల లాగా ఏడుపు వచ్చింది. "నాయనా, నేను ఎక్కడైనా వెళ్ళిపోతాను, మీ కెవరికీ బాధ లేకుండా ఎక్కడైనా పోతానురా-" అన్నది ఏడుస్తూ.

కామేశం గుటక మ్రింగాడు. కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. "వద్దమ్మా, ఎక్కడి కెడతావు మే ముండగా" అన్నాడు.

తనని కన్నవారు, పెంచినవారు, కట్టు కున్నవారు, రక్షించా రనుకున్నవారు, ఈ సంఘం ఎవ్వరూ క్షమించలేదు. వాళ్ళంతా క్షమించకపోయినా తన కింక పరవాలేదు. ''నాయనా!'' అన్న ఒక్కమాటే అన గలిగింది.

ఆఫీసుకు వెడదామని బయలుదేరిన సగంనుంచి ఎందుకు తిరిగివచ్చి. గుమ్మం దగ్గర నిశ్శబ్దంగా నిలుచుందీ కామేశ్వర్రావు చెప్పలేదు.

రామయ్య: చంద్రయ్యగారూ. మీ అల్లుడికేం వుద్యోగమండీ?

చంద్రయ్య: కొంపలార్పే వుద్యోగం.

రామయ్య: అదేం వుద్యోగమండోయ్!

చంద్రయ్య: ఫైర్ఇంజన్‌లో పనిచేసే ఫైర్‌మన్‌కు అంటుకున్న కొంపలార్పే వుద్యోగమేకదా.

—గద్దం. వెంకటస్వామి, రేపల్లె.